

Laikrodė išmušė pusę trečios. Sėdėdamas savo kontorėlėje pono McKechnie'o knygyne gilumoje Gordon – Gordon Comstock, paskutinis Comstockų šeimos palikuonis, dvidešimt devynerių metų amžiaus ir jau gerokai kandžių apėstas, – alkūnėmis užsikniaubė ant stalo, atsidarė keturpensį „Player's Weights“ pakelį ir čia pat nykščiu jį uždarė.

Kito, atokesnio laikrodžio bim bam, atsklidęs nuo „Velso princo“ aludės anapus gatvės, sujudino užsistovėjusį orą. Gordon prisivertė atsisėsti tiesiai, tada įsikišo pakelį į vidinę švarko kišenę. Nepakenčiamai norėjosi parūkyti. Tačiau buvo likusios tik keturios cigaretės. Šiandien trečiadienis, o iki penktadienio pinigų jis negaus. Būtų velniškai sunku išverti nerūkius šį vakarą, ką jau kalbėti apie rytojų.

Iš anksto baidėdamasis bedūmėmis rytdienos valandomis, jis atsistojo ir žengė durų link – trapi, smulkių kaulų ir nervingų judesių figūrėlė. Jo švarkui trūko vidurinės sagos, dešinioji rankovė buvo prasytynusi per alkūnę, pigios flanelinės kelnės – dėmėtos, seniai praradusios formą. Net iš viršaus buvo matyti, kad jo batams metas keisti padus.

Stojant nuo stalo kišenėje dzingtelėjo monetos. Jis puikiai žinojo, kas ten dzingsi. Penki su puse penso – du po vieną, pusė ir „džozefukas“. Stabtelėjęs jis išsitraukė varganąjį tripensį ir apžiūrėjo. Šlykštus kalėdinis blizgutis! Koks buvo kvailys, kad sutiko jį paimti! Tai atsitiko vakar, perkant cigaretes.

„Ar neprieštarautit, ponas, jei duosiu gražos tripensį?“ – sučirpė ta kalė. Ir jis, žinoma, neišdrįso paprieštarauti. „Ne, ne, ką jūs!“ – atsakė. Kvailys, prakeiktas kvailys!

Širdis stingo pagalvojus, kad jis teturi penkis su puse penso, o tripensio net negali išleisti. Nes kaip galima ką nors pirkti už „džozefuką“? Tai ne moneta, tai pasityčiojimas iš žmogaus. Išsiėmęs ją, atrodo baisesiai kvailai, nebent ji būtų įsimaišiusi tarp kitų. „Kiek?“ – klausė. „Trys pensai“, – sako pardavėja. Tada pasirausė kišenėje ir ištraukė tą idiotišką varioką, prilipusį prie piršto galo tarsi vaikų žaidimo skridinėlį. Mergina prunkšteli. Ji išsyk supranta, kad tai tavo paskutinis pinigas. Matai, kaip ji greitomis žvilgteli – ar kartais jis neaplipęs Kalėdų pyrago trupiniais. Išstypini užvertęs nosį, bet daugiau į tą krautuvę kojos

nebeneša. Ne! Neleisime mūsų „džozefuko“. Liko du su puse penso – tiek ir turi užtekti iki penktadienio.

Tokią popietės valandą pirkėjai retai kada užsukdavo. Jis buvo vienas tarp septynių tūkstančių knygų. Kontorą atstojantis tamsus kambarėlis, prisigėręs dulkių ir yrančio popieriaus kvapo, buvo sklidinai prikrautas senų, parduoti nebetinkamų knygų. Viršutinėse lentynose, palubėje, dūlėjo didžiaformačiai prieštvaninių enciklopedijų tomai, suguldyti vienas ant kito tarsi karstai bendrame kape. Gordon praskleidė mėlynas dulkinas užuolaidas, skiriančias kontorą nuo gretimoms patalpos. Šioje, kiek geriau apšviestoje, buvo įkurdinta biblioteka – tokia, kur „du pensai, jokio užstato“ ir kur taip mėgsta lankytis vagiliai. Čia knygų nebuvo, išskyrus, savaime suprantama, romanus. Ir *kokius* romanus! Na, bet tai irgi savaime suprantama.

Aštuonių šimtų romanų masė buvo nuo grindų iki lubų aplipusi tris kambario sienas ryškių nugarėlių eilėmis, todėl atrodė, kad tos sienos sumūrytos iš vertikalių įvairiaspalvių plytų. Romanai buvo sudėti pagal abėcėlę. Arlen, Burroughs, Deeping, Dell, Frankau, Galsworthy, Gibbs, Priestley, Sapper, Walpole. Gordon žvelgė į juos su vangia neapykanta. Šią akimirką jis nekentė visų knygų, o romanų labiausiai. Tiek nuobodaus puskepio šlamšto, sukaupto vienoje vietoje! Pudingas, tikras taukinis pudingas. Aštuoni šimtai gličių luitų, įkalinusių jį lajais kriptoje. Ne, čia pernelyg slogu. Jis žengė toliau, pro angą, į knygyno salę, pakeliui delnu susiglostydamas plaukus. Tai buvo įprastas judesys. Nes lauke, už stiklinių durų, galėjo būti merginų. Gordon nebuvo išvaizdus – vos metro septyniasdešimties, nešiojo per ilgus plaukus, todėl jo galva atrodė kiek per didelė smulkiam kūnui. Jis beveik niekada neužmiršdavo esąs menko stoto. Jusdamas, kad kas nors jį mato, išsitempdavo visu ūgiu, išpūsdavo krūtinę, nutaisydavo arogantišką išraišką, ir, žiūrėk, retkarčiais apgaudavo paprastesnius žmones.

Tačiau lauke merginų nebuvo matyti. Kitaip nei anos patalpos, knygyno salė atrodė labai prašmatni, net prabangi, joje pirkėjų laukė kokie du tūkstančiai knygų, neįskaitant išdėtų vitrinoje. Dešinėje stovėjo stiklinė dėžė su vaikų knygomis. Gordon nukreipė žvilgsnį nuo šlykštaus, Rackhamo1 stilių imituojančio viršelio, kur nykštukiški vaikai straksi tarp katilėlių it kokie piteriai penai ar vendės, ir per duris pažvelgė į gatvę. Oras buvo bjaurus, stiprėjo vėjas. Dangus atrodė lyg švininis, grindinio akmenys tarytum gleivėti. Buvo lapkričio trisdešimtoji, šv. Andriejaus diena. McKechnie'o knygynas stovėjo ant nedidelės beformės aikštės, į kurią sueina keturios gatvės, kampo. Kairėje, čia pat už durų, augo didžiulė guoba, dabar belapė, dengianti dangų rusvais tankių šakelių

nėriniais. Anapus aikštės, šalia „Vello princo“, stūksojo aukštas skelbimų stulpas, apklijuotas patentuotų vaistų ir maisto reklamomis. Tai buvo pabaisų galerija – rausvi lėliški veidai tuščiomis akimis, kupini paiko optimizmo. „QT padažas“, „Truweet“ pusryčių traškučiai“ („Vaikučiai trokšta pusryčiams traškučių“), „Kengūros burgundiškasis“, „Vitamalt“ šokoladas“, „Bovex“. Iš jų visų labiausiai Gordoną slėgė pastarasis: akiniuotas žiurkiaveidis klerkas sulaižytais plaukais išsišiepęs sėdi kavinėje su baltu buljono puodeliu rankoje. „Kampinis stalelis visada užsisako „Bovex“, – buvo parašyta apačioje.

Gordon sukoncentravo žvilgsnį arčiau. Iš apdulėjusio stiklo į jį žvelgė jo paties veido atspindys. Nekoks tas veidas. Dar nėra trisdešimties, o jau kandžių apėstas. Labai blyškus, išraižytas gilių, neišnaikinamų raukšlių. Kakta, kaip sakoma, „protinga“, tai yra aukšta, bet smakras smulkus ir aštrus, tad visas veidas veikiau kriaušė negu ovalas. Plaukai rūdžių spalvos, išsidraikę, burna nemaloni, akys šviesiai rudos, gal net žalsvos. Jis vėl perkėlė žvilgsnį į gatvę. Veidrodžiai jau seniai jį erzino. Lauke viskas buvo niūru, žemiška. Tarytum rėksminga plieno gultė gatve pragirgždeno tramvajus, jam įkandin vėjas ginė purvinų lapų sūkurius. Guobos šakos plaukštėsi, verždamosios į rytus. „QT padažą“ reklamuojančio plakato kampas buvo įplėštas, ir ta atplaiša trūksmingai plazdėjo it koks laivo vimpelas. Šoninėje gatvėje išsirikiavusios plikos tuopos irgi lankstėsi kaip pašėlusios. Vėjas buvo žvarbus, kiaurai smelkiantis. Jo gūsiuose buvo justai grėsmingos gaidelės, artėjančios rūsčios žiemos urzgesys. Gordono galvoje pradėjo dėliotis eilutės:

Grėsmingas vėjas puola... kuo, gal skustuvu aštriu? Ne, geriau ašmenimis. Puola ašmenim aštriais... ne, tebūnie švaistos.

Ir lenkia iki žemės tuopas... kokias tuopas? Nuolankias? Plikas? Ne, geriau nuogas. Nereikalingas sąskambis tarp nuogų ir tuopų? Nesvarbu. Tarytum smilgas lenkia tuopas nuogas. Gerai.

*Grėsmingas vėjas švaistos ašmenim aštriais,
Tarytum laibas smilgas lenkia tuopas nuogas.*

Gerai. „Nuogas“ bus sunku pakenčiamai surimuoti, juk nedėsi „uogų“, bet gal tiks „stogas“. Tačiau Gordoną apėmęs įkvėpimas staiga išblėso. Jis pirštais pavartė kišenėje monetas. Du su puse penso ir „džozefukas“, du su puse penso. Smegenis vėl užtraukė apatija. Ieškoti rimų ir būdvardžių jis nebegalėjo. Tai ir neįmanoma, kai kišenėje turi tik du su puse penso.

Jo akys pačios sugrįžo prie plakatų anoje pusėje. Gordon turėjo savų priežasčių jų nekęsti. Jis dar kartą mechaniškai juos perskaitė: „Kengūros burgundiškasis“ – vynas tikram britui“, „Anksčiau ją kamuodavo astma!“, „QT padažas – šeimos galva nesiliaus šypsojęs“, „Plytelė „Vitamalt“ suteiks jėgų visai dienai!“, „Curve Cut“ tabakas – skanesnio dūmo nesi pešęs“, „Vaikučiai trokšta pusryčiams traškučių“, „Kampinis stalelis visada užsisako „Bovex“.

Aha! Pirkėjas, bent jau potencialus. Gordon visas įsitempė. Stovint arti durų buvo galima pro vitrinos stiklą nepastebimai apžiūrinėti stabtelėjusius žmones. Jis nužvelgė potencialų pirkėją nuo galvos iki kojų.

Gana padorios išvaizdos viduramžis žmogelis juodu kostiumu, su katiliuku, skėčiu ir dokumentų aplanku, – veikiausiai provincijos advokatas ar kokio miestelio valdininkas – bespalvėmis akimis vogčiomis žvilgčiojo į tolimąjį vitrinos kampą. Kaltės jausmas buvo rašyte įrašytas jo veide. Gordon pasekė žmogelio žvilgsnį. Aha! Štai kas! Jam rūpi tie pirmieji D. H. Lawrence'o knygų leidimai. Aišku, kad geidžia ko nors nešvankaus. Matyt, yra viena ausim girdėjęs apie *Lady Chatterley meilužį*. Nekoks veidas, pagalvojo Gordon. Blyškus, išpurtes, apžėlęs gyvaplaukiais, „blogos“ formos. Panašu, kad velsietis, bent jau tikrai protestantas, nes aplink lūpų kampučius – sektantams būdingi maišeliai. Namie jis vietinės Dorovės lygos arba Pajūrio budrumo komiteto pirmininkas (šlepetės guminiiais padais, elektrinis žibintas besibučiuojančioms porelėms gaudyti paplūdimyje), o dabar štai pramogauja sostinėje. Galėtų užėiti į vidų. Įpirštų jam *Mylinčias moteris*. Kaip jos jį nuviltų!

Bet ne! Advokatas pabūgo. Pasikišo skėtį po pažastimi ir nuėjo teisuoliškai išrietas užpakalį. Tačiau galima neabejoti, kad vakare, kai tamsa pridengs jo drovumą, jis įslinks į kokią gumos dirbinių krautuvėlę ir nusipirks *Išdaigas Paryžiaus vienuolyne*, parašytas Sadie Blackeyes2.

Gordon atsigręžė į lentynas. Kairėje, jei žiūrėsi iš bibliotekos tarpdurio, buvo sudėtos naujos ir beveik naujos knygos – ryškiaspalvė dėmė, turinti patraukti žvilgsnį kiekvieno, kas dirstelės pro durų stiklą iš gatvės. Jų žvilgančios neišterliotos nugarėlės tarytum meilinosi tau. „Nupirk mane, nupirk mane!“ – regis, šnabždėjo jos. Ką tik atkeliavusios iš spaustuvės – dar neliestos jaunamartės, laukiančios nesulaukiančios, kol jas defloruos peiliu popieriui pjaustyti. Jau čiupinėtoms recenzentų rankų – lyg jaunatviškos našlės, dar žydinčios, bet jau toli gražu nebeskaisčios. Ir vadinamosios liekanos – susispaudusios po šešias, beviltiškos senmergės, viltingai saugančios ilgai tausotą nekaltybę. Gordon nukreipė akis šalin nuo „liekanų“. Jos žadino nemalonius prisiminimus.

Vienintelės savo knygūkštės, kurią jam pavyko išleisti prieš porą metų, buvo parduota lygiai šimtas penkiasdešimt trys egzemplioriai; jos niekas nepirko netgi kaip nupigintos „liekanos“. Praėjęs naujų knygų lentynas, jis stabtelėjo prie kitų, joms statmenai sustatytų lentynų su naudotomis knygomis.

Dešinėje – poezija. Tiesiai prieš nosį – prozos maišalynė. Knygos sudėtos ne bet kaip: brangesnės švarios – akių lygyje, apšiurusios, nučiupinėtos – viršuje ir apačioje. Visuose knygynuose vyksta žiauri darviniška kova. Gyvųjų veikalai veržiasi į akių lygį, o mirusiųjų raštai stumiami arba žemyn, į pragarą, arba aukštyn, į malonės sostą³, bet visada tolyn nuo tos vietos, kur jie galėtų kristi į akis. Pačioje apačioje tyliai trūnija „klasika“, išnykę Viktorijos laikų dinozaurai. Scott, Carlyle, Meredith, Ruskin, Pater, Stevenson – pavardės plačiose archajiškose nugarėlėse vos įskaitomos. Viršutinėse lentynose, beveik nematomos, snaudžia apkūnios hercogų biografijos. Po jomis, vis dar perkama, todėl padėta pasiekamai, rikiuojasi „religinė“ literatūra – visos sektos ir visi tikėjimai pramaišiu, be jokios atžvalgos. *Anapussybė*, kurios autorius dar parašęs *Mane lytėjo dvasios rankos*. Dekano Farraro *Kristaus gyvenimas*. *Jėzus – pirmasis rotarietis*. Tėvo Hilaire'o Chestnuto⁴ paskutinė KB propagandos knyga. Religinės knygos visada gerai perkamos, jeigu tik jos pakankamai sentimentalias. Žemiau, tiksliai akių lygyje, – šiuolaikinių rašinių eilė. Paskutinis Priestley. Dailūs pakartotiniai viduriniokų leidimai. Ūpą keliantis Herberto, Knoxo, Milne'o „humoras“. Šiek tiek aukštaprotės literatūros. Hemingway ir Virginia Woolf, po porą knygų. Prašmatnios, gerai sugromuliuotos biografijos, mėgdžiojančios Strachey⁵ stilių. Snobiškos, rafinuotos knygos apie nemaištingus tapytojus ir poetus, parašytos pinigų jaunų maitvanagių, kurie taip graškčiai persklendžia iš Etono į Cambridge'ą, iš Cambridge'o – į kritikus.

Bukomis akimis Gordon spoksojo į knygų sieną. Jis neapkenčia jų visų, senų ir naujų, aukštapročių ir siaurapročių, snobiškų ir juokdariškų. Vien jų vaizdas šaukte šaukia apie jo paties bergždumą. Tariai esąs „rašytojas“, o net negali „rašyti“! Ir reikalas visai ne tas, kad niekas jo nespausdina, tiesiog nėra arba beveik nėra ką spausdinti. Visas tas šlamštas, kurio prigrūstos pilnos lentynos, – jis bent jau egzistuoja, kažkas sugebėjo jį sukurti. Visokie Deepingai ir visokios Dell bent jau išleidžia kasmet po hektarą spausdintinės produkcijos. Tačiau labiau už visa kita jis nekenčia snobiškų, „kultūrinių“ knygų. Kritikos ir beletristikos. To, ką jauni piniguočiai iš Cambridge'o parašo kone miegodami, – to, ką Gordon ir pats galėtų parašyti, jeigu turėtų daugiau pinigų. Pinigai ir kultūra! Tokioje šalyje kaip Anglija neturtingas žmogus būti kultūrininku turi tiek pat galimybių,

kiek tapti Kavalerijos klubo nariu. Tarytum vaikas, instinktyviai čiupinėjantis klibantį dantį, jis išsitraukė iš lentynos vieną tokią knygą – *Kai kurie italų baroko bruožai*, atsivertė, perskaitė kelis pasitaikiusius sakinius ir padėjo ją atgal kartu ir šlykštėdamasis, ir pavydėdamas. Kokia sukrečianti visažinystė! Koks gyvatiškas įmantrumas! Ir kokie pinigai už to slypi! Nes kas daugiau gali slypėti, jei ne pinigai? Pinigai, be kurių neturėsi deramo išsilavinimo, įtakingų draugų, laisvo laiko ir dvasios ramybės, pinigai, be kurių net nenuvyksi į Italiją. Pinigai rašo knygas, pinigai jas parduoda. Neduok man, Viešpatie, teisumo sparnų, duok pinigų, vien pinigų.

Jis pažvangino kišenėje monetas. Beveik trisdešimt, o ničnieko nepasiekta. Tik vargana poezijos knygelė, pridedusi labiau už pirmą blyną. Ir nuo tol, jau ištisus dvejus metus, jis klaidžioja labirinte siaubingos knygos, kuri niekaip nejuda į priekį ir, kaip matyti aiškumo akimirkomis, niekada nepajudės. Bepinigygtė, paprasčiausias pinigų trūkumas atima iš jo galią „rašyti“. Juo toliau, juo labiau jis tuo įsitikina. Pinigai, pinigai, viskas dėl pinigų! Net menko romaniūkščio neparašysi, jei pinigai nepalaikys tavo dvasios. Išmonė, energija, sąmojis, stilius, žavesys – viskas apmokama grynaisiais.

Vis dėlto, pasidairęs po lentynas, jis kiek aprimo. Šitiek nublankusių, nepaskaitomų knygų! Vadinasi, mes visi esame vienoje valtyje. *Memento mori*. Ir manęs, ir tavęs, ir jaunųjų Cambridge'o pasipūtėlių laukia tokia pati užmarštis. Tiesa, jaunųjų Cambridge'o pasipūtėlių ji tikriausiai lauks ilgėliau. Jis pasilenkė prie laiko atšipintos „klasikos“. Mirę, visi mirę. Carlyle, Ruskin, Meredith, Stevenson – visi jie mirę, pūkite su Dievu. Peržvelgė išblukusius pavadinimus. Roberto Louiso Stevensonso *Rinktiniai laišakai*. Cha, cha! Neblogai. Roberto Louiso Stevensonso *Rinktiniai laišakai*! Viršutinė knygos briauna net juoda nuo dulkių. Dulkę esi ir dulke vėl pavirsi. Gordon spyrė į kolenkorinį Stevensonso užpakalį. Ar tu čia, senas melagi? Padėjai šaukštą, nesvarbu, kad škotas.

Dzingt! Varpelis. Gordon atsisuko į duris. Dvi moterys, į biblioteką.

Grabaliodama nendriniam krepšyje, į vidų įslinko susigūžusi moteriškė nelaimingu veidu, aiškiai iš žemutinių sluoksnių, panaši į šiukšlyne ieškinėjančią antį. Jai įkandin įstraksėjo putli raudonžandė žvirblinė, priklausanti vidurinėsios klasės viduriui. Po pažastimi ji buvo pasikišusi *Forsaitų sagą* – taip, kad praeiviai matytų knygos pavadinimą ir palaikytų ją aukštaprote.

Paslėpęs rūgščią veido išraišką Gordon palabino jas draugiška šeimos gydytojo intonacija, skirta nuolatiniam bibliotekos lankytojams.

- Laba diena, ponio Weaver. Laba diena, ponio Penn. Koks šiandien bjaurus oras!

- Šiurpus! - pritarė ponio Penn.

Jis pasitraukė į šalį leisdamas joms praeiti. Ponia Weaver netyčia apvertė savo krepšį, ir ant grindų iškrito smarkiai nučiupinėtos Ethelės M. Dell *Sidabrinės vestuvės*. Ponia Penn žybtelėjo paukštiškomis akimis. Už ponios Weaver nugaros ji nusišypsojo Gordonui - išdidžiai, kaip aukštaproto aukštapročiui. Dell! Koks žemas lygis! Na ir knygas skaito toji prastuomenė! Jis atsakė supratingu šypsniu. Ir jiedu abu, aukštaprotiškai išsišiepę, žengė į bibliotekos patalpą.

Ponia Penn padėjo ant stalo *Forsaitų sagą* ir atgrėžė į Gordoną savo žvirblišką krūtinę. Ji visuomet labai maloniai elgdavosi su Gordonu. Kreipdavosi „pone Comstockai“, nors jis tebuvo paprastas pardavėjas, ir vis užvesdavo pokalbius apie literatūrą. Tarp judviejų buvo užsimezgusi aukštaproto bendrystė.

- Tikiuosi, *Forsaitų saga* jums patiko, ponio Penn?

- Kokia tobulai nuostabi ši knyga, pone Comstockai! Ar žinote, kad ją skaičiau jau ketvirtą kartą? Epas, tikras epas!

Ponia Weaver rausėsi lentynose, savo menku protu nesuvokdama, kad knygos sudėtos pagal abėcėlę.

- Nežinau, ką čia imt šiai savaitei, visai nežinau, - murmėjo ji po nosimi. - Dukra sako, imk Dypingą. Ji pasinešusi ant Dypingo, maniškė. Bet žentas, tas tai labiau ant Barouzo. Nežinau, tikrai nežinau...

Paminėjus Burroughsą ponios Penn veidas persikreipė. Ji pabrėžtinai atsuko nugarą ponioi Weaver.

- Galsworthy alsuote alsuoja *didybe*, pone Comstockai. Jis toks platus, toks universalus ir tuo pat metu toks angliškas, toks *žmogiškas*. Jo knygos - tai tikri *žmogiškumo* paminklai.

- Paminėčiau ir Priestley, - atsiliepė Gordon. - Manau, kad Priestley - irgi baisiai geras rašytojas. Ar sutinkate?

- Na, žinoma! Jis toks didis, toks platus, toks *žmogiškas*! Ir toks esmingai angliškas!

Ponia Weaver papūtė lūpas. Tarp jų kyšojo trys pavieniai geltoni dantys.

- Sakau, nesuksiu sau galvos, paimsiu dar vieną Dele, - pratarė ji. - Ar pas jus yra daugiau Delių? Labai mėgstu ją skaityt, kaip Dievą myliu. Sakau dukrai, turėkitės savo Dypingus ir savo Barouzus. O man duokit Dele, sakau.

Din! Dan! Dell! Grafai ir bizūnai! Ponia Penn antakiai pasiuntė aukštaproto ironijos signalą. Gordon atsakė tuo pačiu. Visuomet pritari ponioi Penn! Gera,

dažna klientė.

- Savaiame aišku, ponია Weaver. Mes turime visą lentyną Ethelės Dell kūrinų. Gal paimtumėte *Jo gyvenimo svajonę*? Bet turbūt ją jau skaitėte. Tuomet gal *Garbės altorių*?

- Įdomu, ar turite Hugh Walpole'o paskutinę knygą? - pasiteiravo ponია Penn. - Šią savaitę jaučiuosi nusiteikusi kokiai nors epiškai, *didingai* knygai. Na, žinote, laiku jį iš tiesų didžiu rašytoju, antru po Galsworthy. Jis turi kažką *didinga*. Ir kartu jis toks žmogiškas.

- Ir toks esmingai angliškas, - pritarė Gordon.

- O taip, žinoma! Toks esmingai angliškas!

- Turbūt vėl imsiu tą, *Erelio būdas*, - galiausiai apsisprendė ponია Weaver. - Tokia knyga niekada nenuvargina, ar ne tiesą sakau?

- Ji stulbinamai populiari, - diplomatiškai atsakė Gordon skersa akimi žiūrėdamas į poniją Penn.

- Taip, stuuulbinamai, - ironiškai pakartojo ponია Penn skersa akimi žiūrėdama į Gordoną.

Jis paėmė iš jų po dvipensį ir išlydėjo pro duris: poniją Penn su Walpole'o *Niekšu Herriesu*, poniją Weaver su *Erelio būdu*.

Tada nuėjo prie poezijos lentynų. Jos traukė jį savo melancholišku žavesiu. Ir jo vargana knygelė buvo ten - užkelta aukštai į viršų, tarp neperkamųjų. Gordon Comstock, *Pelės*. Niekingas *in octavo* formatas, kaina trys su puse šilingo, dabar sumažinta iki vieno. Iš trylikos ją recenzavusių kvailių (o *The Times Literary Supplement* pavadino ją „itin daug žadančia“) nė vienas neatkreipė dėmesio į atvirai ironišką pavadinimą. Ir per tuos dvejus metus, kai jis dirba McKechnie'o knygyne, nė vienas pirkėjas nė vieno karto nebuvo paėmęs *Pelių* į rankas.

Iš viso knygyne buvo penkiolika ar dvidešimt poezijos lentynų. Gordon apžvelgė jas rūgščiu veidu. Daugiausia visiškas šlamštas. Kiek aukščiau akių lygio, jau pakeliui į dangų ir užmarštį, - vakardienos poetai, jo ankstyvos jaunystės žvaigždės. Yeats, Davies, Housman, Thomas, De la Mare, Hardy. Užgesę fejerverkai. Po jais, tiesiai prieš akis, sudėtos šių dienų papliauškos. Eliot, Pound, Auden, Campbell, Day Lewis, Spender. Gerokai padrėkusios papliauškos. Užgesusios žvaigždės viršuje, sudrėkusios papliauškos apačioje. Ar kada vėl turėsime rašytoją, vertą skaityti? Na, bet Lawrence visai neblogas, o Joyce buvo netgi dar geresnis, kol nepritrūko vieno šulo. Tik jeigu atsiras rašytojas, kurį verta skaityti, ar įžiūrėsime jį, kai esame tiek užversti niekalu?

Dzingt! Varpelis. Gordon apsisuko. Pirkėjas.

Pro duris, pupuliškai siūbuodamas klubais, įplaukė kokių dvidešimties metų auksaplaukis vyšniālūpis jaunikaitis. Aiškiai pinigingas. Apgaubtas auksinės pinigų auros. Kažkada jau matytas knygyne. Gordon nutaisė paslaugaus džentelmeno išraišką, skirtą naujiems pirkėjams, ir pakartojo įprastinę formulę:

- Laba diena. Kuo galėčiau padėti? Ar ieškote kokios konkrečios knygos?

- Oi ne, ne konkječios, - balselis irgi pupuliškas, neištaria „r“. - Nojėčiau tik pasidairyti. Negalėjau atsispirti jūsų vitjinai. Tuju baisią silpnybę knygyname! Todėl į užsukau, chi chi chi.

Na ir pėdink atgal, Pupuliuk. Gordon nusišypsojo jam kultūringo žmogaus šypsena, kaip knygius knygiui.

- Prašom, mielai prašom. Mums malonu, kai žmonės užsuka pasidairyti. Gal kartais domitės poezija?

- O taip, be abejo! Aš *dievinu* poeziją!

Be abejo! Nususęs snobas! Ir apsirengęs, kad atrodytų lyg menininkas. Gordon ištraukė iš poezijos lentynos „liekną“ knygelę raudonu viršeliu.

- Ką tik išėjusi. Gana savotiški eilėraščiai, gal jums būtų įdomu. Tai vertimai, vertimai iš bulgarų kalbos.

Labai subtilus žingsnis. Dabar palikti jį vieną. Su pirkėjais tik taip ir reikia elgtis. Neskubinti, leisti kokias dvidešimt minučių pavartyti knygas. Galiausiai jie susigėsta ir ką nors nusiperka. Gordon pasuko durų link - taktiškai, neužstodamas Pupuliui kelio, bet vis dėlto atsainiai, viena ranka kišenėje, su džentelmeniui pritinkančia nerūpestingumo išraiška veide.

Lauke gatvė atrodė gliuti, pilka, niūri. Kažkur už kampo žvarbiu tuščiu garsu kaušėjo kanopos. Vėjas plėšė nuo kaminų tamsias dūmų juostas ir voliojo jas stogų šlaitais. Aha!

*Grėsmingas vėjas švaistos ašmenim aštriais,
Tarytum laibas smilgas lenkia tuopas nuogas,
O juodas juostas, kažką darančias
(gal vinguriuojančias) virš stogo,
Nuo kaminų nubloškia...*

Gerai. Bet ugnelė bemat išblėso. Ir akys vėl užkliuvo už plakatų anapus gatvės. Jis kone prapliupo juoktis iš jų, tokių nevykusių, tokių negyvų, tokių nepatrauklių. Tarsi *tokie* galėtų ką nors sugundyti! Kaip ir spuoguota gatvės merginos sėdynė. Tačiau jie vis tiek jį slėgė. Pinigų tvaikas, visur pinigų tvaikas. Jis metė žvilgsnį į Pupulį, jau nutolusį nuo poezijos lentynų ir susiradusį didelę

brangią knygą apie rusų baletą. Pupulis žiūrinėjo fotografijas, delikačiai laikydamas knygą savo rausvomis nekibiomis letenelėmis tarsi voverė riešutą. Pažįstamas tipas, pagalvojo Gordon. Pinigingas „meniškos prigimties“ jaunuolis. Pats ne menininkas, ne, bet „prie meno“. Dažnai lankosi studijose, nešioja paskalas. Tačiau gana dailiai atrodo, nepaisant viso savo pupuliškumo. Jo sprando oda lyg šilkinė, lyg geldutės vidus. Gaudamas mažiau negu penkis šimtus per metus apie tokią odą gali nesvajoti. Jis turi patrauklumo, turi žavesio – kaip ir visi pinigingi žmonės. Pinigai ir žavesys, kas gali juos išskirti?

Gordon ėmė galvoti apie Ravelstoną, savo žavųjį turtingą draugą, *Antikristo* redaktorių, kurį nepaprastai mėgsta ir su kuriuo susitinka kas pora savaitių. Apie Rosemary, savo merginą, kuri myli jį – dievina, anot jos, – bet vis tiek dar nėra su juo miegojusi. Pinigai, vėl pinigai, viskas dėl pinigų. Net ir žmonių santykiai perkami už pinigus. Jei neturėsi pinigų, nebūsi įdomus vyrams, tavęs nemylės moterys. Tai yra, tavimi lyg ir domėsis, lyg ir įsimylės, bet ne iki ausų. Ir jos teisos, po galais! Nes be pinigų nesi vertas meilės. Nors kalbi žmonių ir angelų kalbomis. Bet jeigu neturi pinigų, vadinasi, tokiomis kalbomis ir nekalbi.

Jis vėl pažvelgė į plakatus. Dabar jų stačiai nekentė. Tas „Vitamalt“, pavyzdžiui! „Plytelė „Vitamalt“ suteiks jėgų visai dienai!“ Jauna porelė, vaikinai ir mergina, lipa per lauko tvorą Sussexo gamtovaizdžio fone – tvarkinga turistinė apranga, plaukai vaizdingai plaikstosi vėjyje. O jau merginos veidas! Atgrasiai žvalus, padaužiškas! Tokia Gryno Oro ir Aktyvaus Poilsio mėgėja. Vėjo nugairinta. Glaudžiai aptempti kareiviškos spalvos šortai, bet tai nereiškia, kad galėtum žnybtelėti jai užpakalį. Greta – Kampinis stalelis. „Kampinis stalelis visada užsisako „Bovex“. Gordon žvilgtelėjo į jį su tylia neapykanta. Idiotiškai šypsantis veidas, tarsi kokios savimi patenkintos žiurkės, sulaižyti juodi plaukai, kvaili akiniai. Kampinis stalelis – amžių įpėdinis, Waterloo laimėtojas, šiuolaikinis žmogus – toks, kokį norėtų jį matyti šeimnininkai. Klusnus meitėlis, auksiniame tvartelyje plempiantis „Bovex“ buljoną.

Pro šalį praslinko keli vėjo sudulkinti veidai. Per aikštę pradžeržgė tramvajus, laikrodžiai virš „Vello princo“ išmušė trečią. Knygyno link šlepsėjo senyva porelė, valkatos arba elgetos, vilkintys purvinus, beveik žemę siekiančius lietpalčius. Knygų vagiliai, sprendžiant iš visko. Reikės nenuleisti akių nuo lauke stovinčių dėžių su knygomis. Senis liko stovėti už kelių metrų, prie šaligatvio krašto, o jo žmona stumtelėjo duris ir pro žilas plaukų sruogas pažvelgė į Gordoną tiek su viltimi, tiek su pagieža.

– Knygas superkat? – kimiai pasiteiravo ji.

- Kartais. Žiūrint kokias.

- Turiu čia *labai gerų*.

Ji įžengė vidun, smarkiai trinktelėdama durimis. Pupulis niekinamai dirstelėjo per petį ir pasislinko keliais žingsniais toliau, į patį kampą. Iš po lietpalčio išsitraukusi nešvarų maišelį, senė prisigretino prie Gordono. Ji dvokė labai labai senomis duonos plutomis.

- Imsit? - paklausė senė, gniauždama maišelio kaklą. - Atiduodu visas tik už pusę kronos⁷.

- Kokios jos? Prašom parodyti.

- *Labai geros knygos, labai geros*, - murmėjo ji lenkdamasi atrišti maišelio, iš kurio tuojau pat tvokstelėjo aitrus plutų tvaikas. - Va! - ir kone subruko Gordonui į veidą glėbelį apšiurusią knygų.

Tai buvo 1884 metų leidimo Charlottės M. Yonge romanai, atrodantys taip, lyg ilgą laiką naudoti vietoje pagalvės. Gordon pasibjaurėjęs žengtelėjo atatupstas.

- Deja, mes negalime jų nupirkti, - atžariai tarė jis.

- Negalit? Kodėl negalit?

- Todėl, kad jos mums nereikalingos. Tokių mes nepardavinėjame.

- Tai kokio velnio liepei jas ištraukti? - pasipiktino senė.

Apėjęs ją lankstu, kad išvengtų dvoko, Gordon tylomis atlapojo duris. Nėra ko veltis į ginčus. Per dieną knygyne tokių apsilanko bent keli. Senė burbėdama išsinešdino su pagiežos kupra ant pečių ir grįžo prie savo vyro. Šis pasilenkęs užsikosėjo - taip sodriai, kad buvo girdėti net per duris. Skreplių gniutulas tarsi baltas liežuvis lėtai išsliaukė jam iš burnos ir šleptelėjo į lietaus griovelį. Tada abu skrabalai ilgais purviniais lietpalčiais, slepiančiais viską, išskyrus batus, nukėblino šalin.

Gordon žiūrėjo jiems įkandin. Gamybos atliekos. Pinigų dievui nereikalingos atmosferos. Londone tokių dešimtys tūkstančių - sukriošę, nevalyvi, tarsi apskretę vabalai jie palengva ropoja kapinių link.

Jis nužvelgė atgrasią gatvę. Ir pagalvojo, kad bet kokio gyvo padaro egzistavimas tokioje gatvėje, tokiam mieste yra beprasmis ir nepakenčiamas. Jis juste juto, kaip vyksta visuotinis irimas, kaip pūva šiuolaikinis pasaulis. Tai buvo kažkaip susiję su reklaminiiais plakatais anapus gatvės. Dabar jis kitokiomis, geriau matančiomis akimis įsižiūrėjo į tuos iki ausų išsiviepusius veidus. Juk ten ne vien kvailybė, godumas ir vulgarumas. Kampinis stalelis šiepia tau dirbtinius dantis, perša optimizmą. O kas slypi už tos šypsenos? Vienišumas, tuštuma, artėjančios pražūties pranašystės. Nes negali nematyti, jei tik moki žiūrėti, kad tas

apsimėtinis pasitenkinimas savimi, ta kikenanti nusipenėjusi lėkštybė slepia baisingą tuštumą, gniaužiamą neviltį. Mūsų laikų pasaulio didijį mirties troškimą. Polinkį į kolektyvinę savižudybę. Galvas, kišamas į dujinę orkaitę vienišų butų virtuvėse. Prancūziškas gumytes ir „Amen“ piliules. Būsimų karų aidesį. Priešo lėktuvus virš Londono, grėsmingą propelerių gausmą, kurtinančius bombų sprogimus. Visa tai įrašyta Kampinio stalelio veide.

Atrodo, vėl pirkėjai. Gordon džentelmeniškai nuolankiai atsitraukė nuo durų.

Dzingtelėjo varpelis. Garsingai įplaukė dvi damos, iš vidurinėsios klasės viršūnių. Viena rausva, žydinti, kokių trisdešimt penkerių, iš voverių kailinių virstančia putlia krūtine, skleidžianti itin moterišką baltųjų našlaičių aromata, kita pusamžė, rūstaus, tarsi kariu parudinto veido – veikiausiai Indijoje. Joms įkandin lyg prasikaltusi katė įsmuko nevalyvas juodbruvus jaunuolis, vienas geriausių knygyno pirkėjų – drovus vienišius, vos drįstantis praverti burną, bet nežinia koku būdu įsigudrinantis visada atrodyti taip, lyg būtų vakar skutęsis.

Gordon pakartojo savo formulę:

– Laba diena. Kuo galėčiau padėti? Ar ieškote kokios konkrečios knygos?

Rausvaskruostė perliejo jį savo šypsena, o kariaveidė nusprendė palaikyti klausimą įžūliu. Ignoruodama Gordoną, ji nusitempė rausvaskruostę prie knygų apie šunis ir apie kates. Ten jos išsyk puolė traukyti knygas iš lentynų ir garsiai kalbėtis. Kariaveidės balsas buvo lyg rikiuotės seržanto. Jokių abejonių, kokio pulkininko žmona ar našlė. Vis dar įsigilinęs į rusų baletą Pupulis pasitraukė kiek toliau nuo jų. Jo išraiška bylojo: jei šitaip bus trikdoma rimtis, jis eisias iš knygyno lauk. Drovusis jaunuolis prilipo prie poezijos lentynų. Šitos poniutės gana dažnai užsuka į knygyną. Jos visada varto knygas apie šunis ir kates, bet niekada nieko neperka. Tokių knygų dvi pilnos lentynos. „Damų kampelis“, kaip sako senis McKechnie.

Atėjo dar viena bibliotekos lankytoja – negraži dvidešimtmetė, be jokio galvos apdangalo, nesveikai gelsvo, bet itin doro veido, su stipriais akiniais, bjauriai iškreipiančiais jos akis. Ji vilkėjo baltą chalata, nes dirbo vaistinėje padėjėja. Gordon nutaisė jaukią „bibliotekinę“ išraišką. Mergina šyptelėjo ir tarsi meška nušleivojo paskui jį į biblioteką.

– Ką norėsite paimti šį kartą, panele Weeks?

– Matot, – ji ėmė gniaužyti chalato skverną. Jos iškreiptos, tamsios it melasa akys spinduliavo pasitikėjimą. – Matot, baisiai norėčiau geros, pikantiškos meilės istorijos. Na, žinot – ko nors *šiuolaikiško*.

- Šiuolaikiško? Gal tiktų kuri nors iš Barbaros Bedworthy⁸ knygų? Ar skaitėte *Beveik skaisti*?

- Ne, ne, tik ne jos. Ji pernelyg gili. Negaliu pakęsti gilių knygų. Norėčiau, suprantat, ko nors *šiuolaikiškesnio*. Lyčių problemos, skyrybos ir panašiai. Na, žinot.

- Šiuolaikiško, bet negilus, – tarė Gordon kaip siauraprotris siaurapročiui.

Jis ėmė dairytis po pikantiškus šiuolaikinius meilės romanus. Bibliotekoje jų buvo ne mažiau kaip trys šimtai. Iš salės sklido tų dviejų damų, rausvosios ir rudosios, balsai. Atsivertusios kažkurią knygą, jos garsiai žiūrinėjo šunų fotografijas. Rausvoji žavėjosi pekinu, mažuliu angeliuku didelėmis ilgesingomis akytėmis ir juoda nosies sagute – oi, koks simpatukas! O rudajai – taip, pulkininko našlė, jokių abejonių – pekinai atrodė šleikščiai saldūs. Šuo turi būti su charakteriu, kovotojas, neapkenčiu tų kambarinių suskių, kalbėjo ji. „Tu neturi širdies, Bedelija, visai neturi širdies“, – gaudinosi rausvoji. Vėl skambtelėjo durų varpelis. Gordon padavė merginai iš vaistinės *Septynias aistros naktis* ir įrašė knygą į jos bilietą. Iš chalato kišenės išsiėmusi nutrintą odinę piniginę, ji sumokėjo jam du pensus.

Gordon grįžo į salę. Pupulis, padėjęs knygą ne į tą lentyną, jau buvo dingęs. Įėjo liesa spitri moteriškė, dėvinti senamadiškus, bet praktiškus drabužius, aštrią nosį pasibalnojusi auksine pensnė, – tikriausiai tamsta mokytoja, neabejotinai feministė – ir pareikalavo ponios Wharton-Beverley parašytos moterų judėjimo istorijos. Su slapta piktdžiuga Gordon atsakė, kad tokios jie neturi. Skvarbiomis akimis suvarpiusi jo vyriškąją nekompetenciją, ji išėjo. Jaunasis džiūсна atsiprašomai stovėjo kampe, įsikniaubęs į D. H. Lawrence'o poezijos rinktinę, panašus į ilgakojį, galvą po sparnu pasikišusį paukštį.

Gordon atsistojo prie durų. Lauke po šešiapensių knygų dėžę rausėsi senyvas nusigyvenęs ponas braškine nosimi, kaklą apsimūturiaavęs chaki spalvos šerpe. Damos staiga patraukė išėjimo link, palikusios ant stalo atverstų knygų sąvartyną. Rausvoji vis gręžiojosi į šunų knygas, bet rudoji tempė ją lauk, tvirtai nusprendusi nieko nepirkti. Gordon palaikė joms duris. Damos triukšmingai išplaukė, nekreipdamos į jį jokio dėmesio.

Gordon žvilgsniu palydėjo kailiniuotas vidurinėsios klasės grietinėlės nugaras. Braškianosis senis grabinėja knygas, kalbasi pats su savimi. Gali būti, kad jam ne visi namie. Toks visada nugvelbs ką nors, jei nebūsi budrus. Šaltėjantis vėjas baigia išdžiovinti grindinio gleives. Tuoj užsidegs gatvės žibintai. Gūsio pagauta

vėl suplazdėjo „QT padažo“ reklamos atplaiša – lyg ant virvės sudžiauoti skalbiniai.
Aha!

*Grėsmingas vėjas švaistos ašmenim aštriais,
Tarytum lauko smilgas lenkia tuopas nuogas,
Plakatą plėšo, pliekdamas it botagu,
O juodas juostas, besiraitančias virš stogo,

Nuo kaminų nubloškia...*

Neblogai, visai neblogai. Tačiau tęsti toliau jis nenorėjo – ir negalėjo. Užčiuopė kišenėje monetas, tik stengėsi jų nežvanginti, kad neišgirstų drovusis jaunuolis. Du su puse penso. Rytoj visa diena be dūmo. Maudžia kaulus.

„Vello prince“ įsižiebė šviesa. Jie tuoj pradės šluotis prieš vakarą. Braškianosis senis skaito Edgardo Wallace'o detektyvą iš dvipensių dėžės. Tolumoje dunda tramvajus. Antrame aukšte prie židinio snūduriuoja į salę retai nusileidžiantis žilaplaukis ir žilabarzdis ponas McKechnie, atsivertęs veršena trauktas Middletono *Keliones po Levantą* ir pasidėjęs šalia tabakinę.

Džiūsna staiga susivokė esąs vienas ir kaltai apsidairė. Nors jis dažnai lankydavosi knygynuose, niekur negalėdavo išbūti ilgiau negu dešimt minučių. Nepasotinamas knygų alkis nuolat grūmėsi su baime pasirodyti įkyriu. Po dešimties minučių bet kuriame knygyne jį apimdavo nerimas, jis pasijusdavo trukdąs ir sprukdavo lauk, nervingai nusipirkęs pirmą pasitaikiusią knygą. Be žodžių jis ištiesė Gordonui Lawrence'o eiles ir negrabiai išsitraukė iš kišenės tris florinus⁹. Viena moneta nukrito ant grindų. Jiedu abu lenkėsi jos paimti ir susitrenkė kaktomis. Nesveikai išraudęs, jaunuolis žengtelėjo atatupstas.

– Aš jums suvyniosiu, – pasiūlė Gordon.

Tačiau drovusis jaunuolis papurtė galvą – mat jis mikčiojo taip smarkiai, kad stengdavosi nekalbėti, kai tik galėdavo to išvengti. Prispaudęs knygą prie krūtinės, smuko pro duris su tokia išraiška, lyg būtų padaręs ką gėdinga.

Gordon liko salėje vienas. Vėl nuėjo prie durų. Braškianosis dirstelėjo per petį ir, sugavęs Gordoną žvilgsnį, demaskuotas nuspūdino šalin. Mat jau buvo bekišąs į kišenę Edgarą Wallace'ą. Laikrodis virš „Vello princų“ išmušė ketvirtį ketvirtos.

Din dan! Ketvirtis ketvirtos. Už penkiolikos minučių reikės įjungti šviesas. Keturios valandos ir trys ketvirčiai iki uždarymo. Penkios ir ketvirtis iki vakarienės. Kišenėje du su puse penso. Rytoj nebus ką rūkyti.

Staiga Gordoną apėmė nenumaldomas noras parūkyti, nors jis buvo nusprendęs tverti iki darbo pabaigos. Juk liko tik keturios cigaretės. Jas reikia sutaupyti vakarui, kai sės „rašyti“; nes be tabako jau „nesirašo“, tabakas jam būtinas kaip oras. Bet savęs įveikti nepavyko. Išsitraukė „Player’s Weights“ pakelį, išsiėmė nykštukinę cigaretę. Kvaila silpnumo akimirka, atimsianti šiandien pusę valandos „rašymo“. Tačiau atsispirti buvo neįmanoma. Su gėdingu džiaugsmu jis įsiurbė į plaučius raminantį dūmą.

Iš pilkšvo stiklo į jį vėl pažvelgė nuosavo veido atspindys. Gordon Comstock – *Pelių* autorius, *en l’an trentiesme de son eage*¹⁰ ir jau suvarpytas kandžių. Dantų likę vos dvidešimt šeši. Villon, būdamas tokio amžiaus, jau buvo pakąstas sifilio, kaip kad pats liudija. Ką gi, džiaukimės tuomi, ką turime.

Jis įsistebeilijo į besiplaikstančią QT padažo reklamos juostelę. Mūsų civilizacija miršta. Kitaip ir būti negali. Tik kažin ar ji mirs sava mirtimi. Netrukus čia sulėks lėktuvai. Ūūūū – zzzzz – driokst! Vakarų pasaulį sudrebins sprogimai.

Žiūrėdamas į tamsėjančią gatvę, į pilkšvą savo veido atspindį stikle, į apskurusias pro šalį kėblinančias figūras, jis bemaž nejučia padeklamavo:

*C’est l’Ennui - l’œil chargé d’un pleur involontaire,
Il rêve d’échafauds en fumant son houka!*¹¹

Pinigai, pinigai! Kampinis stalelis! Lėktuvų dūzgesys ir bombų sprogimai.

Gordon pakėlė akis į švininį dangų. Tie lėktuvai jau atskrenda. Vaizduotėje jis aiškiai matė juos: eskadrilė paskui eskadrilę, nesuskaičiuojami būriai, temdantys dangų tarytum uodų debesys. Iškišęs pro dantis liežuvio galiuką, jis ėmė zvimbti tarsi mėsinė musė ant lango stiklo, mėgdžiodamas lėktuvų dūzgimą. Šį garsą jis labiausiai troško dabar išgirsti.

¹ Arthur Rackham (1867–1939) – anglų dailininkas, knygų iliustratorius. (Čia ir kitur – vertėjo pastabos.)

² Pierre'o Mac Orlando (Dumarchey), prancūzų rašytojo ir dainų kūrėjo (1882–1970), pseudonimas rašant pornografinius romanus. Šios knygos, taip pat ir kitoje pastraipoje minimų knygų pavadinimai išgalvoti.

³ Iš Rudyardo Kiplingo eilėraščio „Laimėtojai“.

⁴ Orwell čia žaidžia su dviejų glaudžiai bendradarbiavusių rašytojų, katalikybės apologetų Hilaire'o Belloco (1870–1953) ir G. K. Chestertono (1874–1936) pavardėmis. Iš jų šaipėsi ir George Bernard Shaw, vadinęs juos Chesterbelloc.

⁵ Giles Lytton Strachey (1880–1932) – britų rašytojas ir kritikas, davęs pradžią naujam biografijų rašymo stiliui.

⁶ Edgar Rice Burroughs (1875–1950) – amerikiečių rašytojas, *Tarzano* autorius.

⁷ Krona – 5 šilingai.

⁸ Prieš pasirinkdamas George'o Orwello slapyvardį, autorius svarstė ir kitus, tarp jų – Barbaros Bedworthy, variantus.

⁹ Florinas – dviejų šilingų moneta.

¹⁰ Trisdešimtųjų metų vingiuos (Francois Villon, *Rinktinė poezija*, V., 1999, S. Gedos vertimas).

¹¹ Tai Nykuma! – akim užputusiomis nevalingai, / Svajoja ešafotą, hašišą traukdama. (Charles Baudelaire, *Piktybės gėlės*, V., 2005, S. Gedos vertimas)